

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE ECCLESIA|| TRIVMPHANTE,|| TRIBVS LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

VI. De ornatu templorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53909](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53909)

cilia Dæmonum, vt patet ex Gregorio lib. 3. Dialog. cap. 7. ita è contrario, templa Dei sancta sunt, quia Dæmonibus curæ. Idem enim Gregorius lib. 3. cap. 30. Dialog. scribit, post consecrationem templi, quod antea Arianorum fuerat, Diabolum inde egressum sensibilibus in specie suis, maximo strepitu excitato. Et sicut domus Principum asyla sunt, nec ibi homines vlli manus iniicere audent; ita etiam in templo Dæmones non sinuntur grassari eo modo, quo in aliis locis.

CAPVT VI.

De ornatu templorum.

RNATVS templorū partim in ipsa fabrica consistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vestibus, aliisque id genus ornamentis. Reperunt hunc ornatum. tam veteres Petrobrusiani & Wiclefistæ, quàm etiam Lutherani & Calvinistæ, his in initio notatis. Argumenta illorum hæc sunt:

PRIMUM, ex Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes; templum Domini, templum Domini. In quem locum ita scribit Hieronymus: Præcepit, inquit, & tunc populus Iudaorum, & hodie nobis, qui videmur in Ecclesia constructi, ne fiduciam habeamus in adificiorum splendore, auratisque parietibus, & vestitis parietibus marmorum crustis, & dicimus; templum Domini, templum Domini est.*

SECUNDVM, ex Hieronymo in epistola ad Nepotianum. *Multi adificant parietes, & columnas Ecclesia substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altaria distinguitur. Et infra: Neq; mihi aliquis opponat diues in Iudaæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera, ex auro fabrefacta. tunc hæc probabitur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabat, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. nunc vero cum perierit pertatem domus sua pauper Dominus dedicavit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus. Et infra: Aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Iudaorum; si aurum placet, placeant & Iudæi, &c.*

TERTIVM, ex Ambrosio lib. 2. de officiis, cap. 28. *Mellius fuerat, inquit, & vasa viuentium seruare, quam metallo-*

rum. his non potest responsum referri. quid enim diceret? timui ne templo Dei ornatus deesset. responderes, aurum Sacramenta non quarunt, neque auro placent, quia auro non emuntur. ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est.

QUARTVM, ex Acacio, de quo Socrates lib. 7. cap. 21. refert, quod cum accusaretur, quod sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: *Deus noster neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

QUINTVM, ex Hilario in epist. contra Auxentium: *Malè, inquit, parietum vos amor cœpit, malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisque veneramini.*

SEXTVM, ex Lactantio, qui lib. 2. cap. 4. laudat Persium, quod scripserit, non debere aurea vasa templis inferri: *Egrege, inquit, sapienterque sensit.*

SEPTIMVM, ex Bernardo, in Apologia ad Gulielmum Abbatem prope finem: *O Vanitas Vanitatum, sed non Vanior, quàm insanior, fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit.*

OCTAVVM, ex Chrysostomo, qui hom. 51. & 91. in Matth. docet, melius esse dare eleemosynam, quàm ornare templum, & refellit argumentum, quod pro nobis fieri solet.

His addunt rationes. PRIMARATIO est, quia Christus semper amavit & docuit paupertatem.

SECUNDA, quia ociosum & superuacaneum est aurum in templis; nam nec ipsi parietes sentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad finem, ad quem exstructi sunt. Vnde Persius:

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

TERTIA, quia non tantum non prodest, sed etiam obest splendor ille templorum; nam auocat mentem, & distrahit à spiritualibus cogitationibus.

QUARTA, quia melius est templa viua ornare, quàm mortua; nunquam autem desunt pauperes, qui templa sunt viua, & qui egent non solum ornatu, sed etiam necessaria sustentatione.

QUINTA, quia in iudicio non damnabitur, qui templum non ornauerit auro & argento, sed qui in paupere Christum non aluerit. Hæc sunt igitur illorum argumenta, quæ etsi magnam vim habere videntur, nihil tamen aduersus veritatem poterunt; nihil enim potentius veritate. Porro solutiones horum

rum & argumentorum in hoc eodem capite, post explicatam & confirmatam sententiam Ecclesiæ adferentur.

Sit igitur PRIMA propositio. *Opus bonum & pium ex genere suo est, ingentibus sumptibus templa Dei edificare aut ornare.* Probatur; PRIMO, ex Testamento veteri; nam Deus voluit tabernaculum ornatissimum esse, ita ut omnia ferè instrumenta sanctuarij aurea essent, vsq; ad emundicia Lampadum; cortinas autem tabernaculi, & vestes Sacerdotis esse voluit preciosissimas, ex serico, bysso, purpura, gemmis, &c. & ne deessent artifices, donauit sapientiam & artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Exodus. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 36. 37. 38. & 39. Deinde Numer. 7. singuli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immensa donaria auri & argenti. Dauid parauit in sumptus templi tantum auri, argenti, & lapidum preciosorum, ut incredibile videatur. Lege 1. Paral. cap. vlt. & penult. & lib. 2. cap. 3. 4. & 5. At certè rationes, quæ fiunt contra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, militarent etiam contra tabernaculum Moysi, & templum Salomonis. nam tunc etiam non deerant plurimi pauperes: tunc etiam parietes non fecerant ornatum suum: tunc etiam distrahere poterant mentes orantium; & tamen non propterea cessatum est à magnificentissima ædificatione templi, & tabernaculi.

SECUNDO, ex Testamento nouo; nam in primis Marcus Christus laudauit viduam, quæ in gazophylacium templi misit duo minuta, id est, omnem victum suum. si ergo vidua illa rectè fecit, in donaria Dei expendens omnè victum suum, quomodo argui possunt, qui donant saltem partem bonorum suorum, ad ornandam Dei domum? Item cap. 13. dicitur Apostolis: *Magister assice quales lapides, & qualem structuram.* Dominus occasionem habuit optimam reprehendendi magnificentiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos; dicendo, licuisse in Testamento veteri ornare templum, at in lege Evangelica non fore licitum. at Dominus nihil tale dixit. Item cap. 14. cum Iudas ægrè ferret, quòd Magdalena in vnctionem capitis Domini tantos sumptus faceret, ac diceret: *Ut quid perditio ista & nguenti facta est? poterat enim & nguentum istud venditari plus quam trecentis denariis.*

vis, & dari pauperibus. Dominus respondit: *Bonum opus operata est in me.* At si licuit prætermisissis pauperibus tanto sumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno sumptu ædificare domum ipsi Domino?

TER TIO, probatur ex vaticinio Isaïæ; nam cap. 30. ubi factentur præcipui expositores ad literam agi de Ecclesia Christiana in terris existente, sic legimus: *Domum maiestatis meæ glorificabo.* Et infra: *Me enim insula expectant, ut adducam filios tuos de longè: aurum eorum; & argentum eorum nomini Domini Dei tui.* Et infra: *Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi.* Et infra: *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis meæ; & locum pedum meorum glorificabo.* Quæ prophetia ad literam impleta est tempore Constantini, aliorumque Principum, qui Ecclesias magnificentissimas extruxerunt & ornarunt.

QUARTO, probatur ex Patribus: EVSEBIUS lib. 9. hist. cap. 10. *Ex quo aderat, inquit, cunctis velut diuino munere infusa lætitia, maxime videntibus ea loca, quæ paulò antè impijs tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuisa constructione clariora, & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conuentibus eleuari.*

CYRILLUS catechesi 14. *Isti qui nunc sunt Reges, inquit, pietatis ergo argento induentes, & auro, sanctam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, extruxerunt, & argenteis monumentis splendidam effecerunt.*

ATHANASIVS in Apologia ad Constantium indicat, ab ipso Constantio exstructam Alexandriæ tam ingentem, basilicam, ut ea sola capere posset populum, quem aliæ capere non poterant. neque reprehendit, sed laudat hanc eius magnificentiam.

Gregorius NAZIANZENSIS orat. 1. in Iulianum, cum dixisset a Gallo & Iuliano exstrui cœpisse maximis sumptibus basilicam S. Martyri Mamæ, subiungit munus Galli Deo acceptissimum fuisse, ut quondam fuit sacrificium Abel.

Gregorius NYSSENSIS oratione in Theodorum, dicit, templum S. Theodori magnificentissimum, & ornatissimum picturis & sculpturis fuisse: & hoc ad gloriam sancti maxime pertinere, ubi apertè laudat usum erigendi talia templa.

Ioan-

Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 66. ad populum Antiochenum: *Servorum, inquit, crucifixi sepulcra regis cuius sunt clariora, non magnitudine & pulcritudine adificiorum (nam & in hoc superant) sed quod multò maius est, conuentium studio. Idem homil. 51. in Matth. Nec prohibeo, inquit, magnifica templa condere, &c.*

CYRILLVS in initio libri de recta fide ad Reginas: *Valde sapienter, inquit, operam datis, ut qua Christo probantur, & sentiatis, & faciatis: partim operibus, & irreprehensibili conspicua fide, & vestras, & Regum aulas & virginis gloriā decoratis: partim sumptuosissima Christo templa erigitis, conuentum & hoc est cum aliis, ab ipso, vestris animabus.*

THEOPHYLACTVS in cap. 14. Marc. *Confundantur, inquit, hoc loco qui pauperes Christo praefertunt. Et infra: Amant igitur quomodo Christus praeferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus proprie, quod in disco aureo, & sanguis qui in poculo, qui igitur abstulerit discum preciosum, & cogit, ut corpus Christi in viliori ponatur, praetextens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.*

Iam ex Latinis. OPTAVS lib. 6. testatur, suo tempore buisse Ecclesiam preciosa vasa Sacramentorum, quae Dominica diripientes conflagrunt & vendiderunt.

AMBROSIVS lib. 2. de officiis, cap. 21. *Et maxime Sacrosancti, inquit, hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.*

HIERONYMVS in epistola ad Demetriadem, postquam dixerat: *Alij adificent Ecclesias, & stiant parietes marmoribus, &c. subiungit: Non reprehendo, non abnuo: sed tibi aliud propositum est, &c. Et in caput 8. Zachariae, refert in gloriam Ecclesiae, & laudem Principum, quod cum aliquot Imperatores Ethnici Ecclesias euerterint, rursus alij basilicas extruxerint, & exaltauerint summa fastigia, & laquearia, & tecta auro decorarint, & parietes diuersi marmoris crustis perfecerint.*

AVGUSTINVS in Psal. 113. *Sed & nos, inquit, pleraque instrumenta & vasa ex auro & argento habemus, in summandis Sacramentorum, quae ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.*

PRUDENTIUS in hymno de S. Laurentio inducit sic loquentem tyrannum:

*Hunc esse Vestris orgiis
Moremque, & artem prolitum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent & auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.*

PAVLINVS natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niveis ornantur limina & celis, &c.

PROSPER libro de promission. & prædiction. part. 3. cap. 38. dicit, templum amplissimum Deo vero consecratum suo tempore, cuius tanta erat magnitudo & excellentia, ut etiam plateam haberet, quæ ad ipsum ducebat, duorum millium passuum longitudinis totam precioso pavimento, & columnis ac muris ornatam.

QVINTO, probatur ex pietate eorum, qui Ecclesias ædificarunt. nam præcipui fuerunt quatuor, Constantinus, Iustinianus, Carolus Magnus, & Carolus IV. De CONSTANTINO templis, vide Damasum in vita Sylvestri, & Eusebium lib. 3. & 4. de vita Constantini. De templis à IUSTINIANO erectis, vide Procopium in lib. de ædificiis Iustiniani. De templis CAROLI Magni, vide Abbatem Urspergensensem in Chronico. De templis CAROLI IV. vide Ioannem Cochlæum initio libro 1. historiae Hussitarum. Constat autem Constantinum sanctum Imperatorem fuisse; nam in Calendario Græcorum eius nomen inter Sanctorum nomina habetur: & ab Ambrosio in oratione de obitu Theodosij, ab Epiphanio hæresi 70. quæ est Audianorum, à Cyrillo, catechesi 14. & ab aliis Patribus passim sanctus ac beatus appellatur.

Similiter Carolus Magnus tanquam sanctus colitur, præcipuè Parisiis, & Aquisgrani, & ab omnibus historicis mirificè laudatur. Iustinianus, excepta hæresi, in quam incidit in extrema ætate, laudatissimus Princeps fuit. Porro Carolum IV. optimum & religiosissimum fuisse, patet ex iis, quæ adfert Cochlæus loco notato. Multas item ædificarunt & ornarunt Basilicas sanctissimi Pontifices, Iulius, Damasus, Leo,

Symma-

Symmachus, & alij, qui & ante mille annos floruerunt, & verè sancti scriptorum omnium consensu habiti sunt. Non est autem credibile, ita pios Principes, tum Ecclesiasticos, tum politicos, in eiusmodi opera conspirare potuisse, si ea Deo non placerent.

Probatur **ULTIMO** rationibus. **PRIMA** ratio ex magnitudine Dei; nam domus quò maiori Principi ædificatur, debet esse maior. Quis autem Deo maior? Quare Salomon lib. 2. Paral. cap. 2. *Domus, quam ædificare cupio, inquit, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes Deos,*

SECUNDA ratio ex ipso genere operis; nam exstruere Deo splendidum templum, est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum, religionis, & magnificentia. proinde bonus ex genere suo.

TERTIA ratio, quia non solùm est actus illarum virtutum, sed etiam est exercitium & signum aliarum. Nam qui magnificum templum erigit, magnificum testimonium est fidei suæ, & caritatis erga Deum: necnon pietatis & gratitudinis. & quia pecuniæ summò opere diligere solent, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat se verè diligere Deum super omnia.

QUARTA ratio ab utilitate; nam templum magnificentissimum, multas habet utilitates. **PRIMUM** enim attrahit homines faciliùs ad res pias, quæ in templis geruntur. nec enim obscura & sordida loca libenter frequentantur. **DEINDE** conseruat maiestatem Sacramentorum, & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur; nam quando videmus altare splendidum & ornatum, faciliè erigimus mentem, & cogitamus magnum esse Deum, cui talia exhibentur: & è contrario faciliè contemnitur, quod sine apparatu proponitur. **TERTIO** inuatur pietas & deuotio, maximè simplicium, quorum maximus est numerus.

Accedit etiam corporalis utilitas, quòd magnifica templa diutius conseruantur: & magno splendori sunt ciuitati: multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, saepe fuit saluti toti Reipublicæ, dum in communi captiuitate, fame, aut peste, Ecclesiæ thesaurus multis millibus miserorum opem tulit, vt quasi in id tempus diuinitus datus & seruatus videretur.

QUINTA

QVINTA ratio à contrario: qui Ecclesias vastauerunt, aut diripuerunt, semper sacrilegi & periti habiti sunt, saepe etiam diuinitus puniti, vt patet de Balthafare, Daniel. 5. de Heliodoro, 2. Machab. 3. de Antiocho, 2. Machab. 9. Scribit etiam S. Ioannes Chrysoftomus homil. 4. in Matth. quo tempore Iulianus Apostata iussit diripi templorum ornamenta, & praecipue sacra vasa, mox quaestorem regium per medium diruptum expirasse, & Iuliani auunculum à vermibus corrosam interiisse. Scribunt quoque Cedrenus & Zonaras, Leonem filium Constantini Copronymi, cum abstulisset à templo insignem coronam, quam Mauritius Imperator donauerat ad ornatum templi, mox sensisse in capite suo ignitos carbunculos, & inde concepta febre ardentissima periisse.

SECUNDA propositio. *Aedificare, vel ornare templa, licet sit opus pium & bonum, potest tamen eiusmodi opus ex defectu circumstantiarum facile vitiari.* Probatum, quatuor enim sunt circumstantiae praecipuae, ex quarum defectu malum erit ornare templa, nimirum tempus, locus, modus, & persona. Nam imprimis quando quis tenetur iuuare proximum, ac praesertim parentes, aut filios, & non potest simul providere proximo, & donare templo: tum non recte facit, si neglectis parentibus, vel proximis, aedificet templa. Ait enim Dominus Osee 6. *Misericordiam solo, non sacrificium.* Et Marc. 7. reprehenduntur Pharisei, qui docebant filios familias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Rom. 3. qui docet, non esse facienda mala, vt veniant bona. Deniq; ex praxi Sanctorum, qui tempore magnae necessitatis pauperum conflagrunt calices, & vendiderunt, vt patet ex Ambrosio lib. 2. de officiis, ca. 28. Si enim tempore necessitatis recte pastores detrahunt Ecclesiae ornamenta, certe multo rectius non dantur Ecclesiae, quae essent auferenda, si data fuissent.

Neque obstat factum viduae, quae tribuit in donaria Dei omnem victum suum; nam non tribuit victum patris, aut filiorum, sed suum; & suum non multorum dierum, sed vnus tantum; neque enim duobus minutis poterat diu sustentari.

DEINDE quantum ad locum, certum est, non omnia loca æqualem ornatum requirere; nam in magnis urbibus, ad quas multi confluunt, splendida templa esse debent; at in locis desertis, vbi soli Monachi versantur, non videtur conuenire, vt tot sumptus fiant in ædificiis templorum. Et hoc est, quod B. Bernardus præcipuè reprehendit in Apologia ad Guilielmum, quòd videlicet Monachi Cluniacenses vellent habere oratoria sua tam magna, & tam ornata, vt æquarent, & superarent splendorem Episcopaliū Ecclesiarum. vbi etiam meritò reprehendit, quòd in pavimento sculperent, vel pinguerent Sanctorum imagines; & cogerentur, qui in eorum Ecclesiis spueri necesse haberent, in faciem Angelorum, & aliorum Sanctorum humi depictorum spueri.

Quantum ad modum, peccatur, cum ornamenta templorum sunt vana, ac potius curiositati, quàm religioni delectatione. qualia erant in oratoriis Cluniacensium, quæ beatus BERNARDVS reprehendit in Apologia ad Guilielmum: *Quid facit, inquit, illa ridicula monstrositas? quid ibi immundities? quid feri leones? quid monstrosi centauri? quid feminae? quid maculose tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas sub vno capite multa corpora. Et rursus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam. cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa deus parer, et magis legere liceat in marmoribus, quàm in cubibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quàm lege Dei meditando.*

Quantum ad personam, peccatur, quòd quis supra suum statum & conditionem vult ornare templa. Nam si qui paupertatem profitentur, & victum ab aliis mendicant, vellent ædificare templum marmoreum, & auro, ac gemmis ornare, etiam si fortè possent eieemosynis, hinc inde conquisitis, facere, tamen non deceret eorum professionem. magnificientia enim non est Monachorum, sed Principum. Quare etiam meritò arguit S. Bernardus Cluniacenses in illa Apologia, quòd cum Monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificentia Reges æquare vellent.

Superet

Superest, ut ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Hieremia: *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes; templum Domini, templum Domini*, respondeo, à Propheta eo loco argui Iudæos, qui confidentes in externo templo putabāt apud se esse Deum, & se diligi à Deo, nec esse ventura ea mala, quæ prædicebantur à Prophetis, quia templum Dei apud se habebant, etiam si ipsi interim malè vivendo essent templa Diaboli. Nihil autem efficit ista reprehensio aduersum ædificationem, ornatumq; templorum; nam etsi reprehenditur nimia fiducia in externo templorum cultu, præsertim cùm negligitur cultus animi: tamen non propterea non sunt ædificanda atq; exornanda templa ad honorem Dei & Sanctorum memoriã. Id ipsum respondendum est ad testimonium S. Hieronymi; ipse enim reprehendit eos, qui nō curantes fieri templa Dei benè vivendo, putant sibi omnia tuta esse, si templum externum ædificent aut ornent.

Ad SECVNDVM, quod ex Hieronymi verbis sumptum est, ut commodè respondeatur, quædam antea prænotanda sunt. Obserua igitur PRIMO, propositum Hieronymo esse, ut reprehendat eos, qui maiorem curam habent templi materialis, quàm spiritualis, id est, qui ædificia mirabiliter ornant, & tamen non curant an ad sacra ministeria eligantur idonei, vel non idonei. Sic enim incipit Hieronymus eam reprehensionem ornatus templorum: *Multi, inquit, ædificant parietes, & columnas Ecclesie substruunt; marmora nitent; auro splendent laquearia; gemmis altare distinguitur. & ministrorum Christi nulla electio est.* Hæc ille. quæ verissima sunt, & fuerunt semper.

SECUNDO nota, ornatum tabernaculi & templi Iudæorum, aliquo modo typicū & cærimoniale fuisse; tabernaculum enim, & templum cum omni sua supellectile figuræ fuerunt Ecclesie Christianæ, ut patet ex Iacobi concione Actor. 15. vbi de Ecclesia exponuntur verba Amos ca. 9. *Post hæc reuertar, & reedificabo tabernaculum David, quod decidit, & diruta eius reedificabo, & erigam illud.* Item ex Paulo 1. Cor. 10 *Omnia contingebant illis in figura.* Deniq; idem patet ex illa accuratissima descriptione templi, quæ habetur Ezech.

XXXxxx

40. &

40. & sequentibus; & ex eo, quod dictum est Moyfi, vt faceret omnia accuratè ad exemplar, quod in monte viderat, Exod. 25. Quia ergo tabernaculum & templum figuræ erant, ideo necesse erat, vt essent talia, qualia fuerunt, nec poterant aliquid minus vel magis habere, quia alioqui non rectè representassent. Vt etiam in Scriptura, si vna litera mutetur, potius amplius significat id, quod antea significabat.

Et quoniam figuræ Testamenti veteris iam sunt complete, & lex cæremonialis abrogata est, ideo qui nunc existimaret esse necessarium tale templum, quale fuit Iudæorum, superstitiosus esset, vt hoc tempore Iudæi verè superstitiosi sunt, dum existimant non licere sacrificare nisi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc sensu reprehendit Hieronymus templorum ornamenta; nam etiam si modè vultus sunt inter Christianos, qui reuera existimant templa necessariè, requirere illum ornatum, vt existimabant Iudæi, tamen dum anteponunt curam fabricæ materialis ipsi electioni ministrorum, & ædificio spirituali, videntur factis aliquo modo affines superstitioni Iudæorum. quod etiam notauit Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Mibi, inquit, quodammodo representant antiquum ritum Iudæorum.*

Nota TERTIO, tabernaculi & templi Iudæorum ornamentum non solum cæremonialem & typicum fuisse, sed etiam moralem; nam etiam si nullius rei figura fuisset, tamen ratio ipsa naturalis dictasset, domum Dei ornata esse debere & hoc modo rectè trahimus ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum, in exemplum nostrorum templorum. Neque hoc vnquam reprehendit Hieronymus, immò disertè dicit in epistola ad Demetriadem: *Non abnuo, non reprehendo.*

Ad TERTIVM ex Ambrosio (quod Calvinus adfert in epistola præfixa institutioni) dico, in verbis Ambrosij nihil esse contra aduersarios, nihil contra nos. Nam PRIMO Ambrosius dicit, aurea vasa Ecclesiæ non debere alienari, nisi magna pauperum necessitate; Ecclesia igitur eo tempore venditur aureis vasibus. SECUNDO dicit, si necesse sit alienare vasa Ecclesiæ, esse diligenter quærendum, an non sint aliqua vendenda initiata, & si talia inueniantur, non esse vllomodo vendenda vasa initiata; ergo tunc certo ritu vasa cõsecratur.

TERTIO dicit, si necesse sit vendere vasa initiata, non debere vendi integra, sed prius conflare, & deinde per partes vendi. id quod fieri debere nos libenter admittimus. atqui hæc omnia pugnant aduersus hæreticos huius temporis, qui nec preciosa, nec certo ritu consecrata, & sancta, vasa Sacramentorum esse volunt.

Quod ergo Ambrosius ait (*aurum Sacramenta non querunt*) non significat, Sacramenta nullo modo requirere aurum, sed non requirere ex necessitate, quamuis requirant ex decencia, quando haberi potest. & quod subiungit (*nec auro placent, quæ auro non emuntur*) non significat, in auro displicent, vel nullo modo placent magis in auro, quam in alia materia; sed non ideo principaliter placent, quia ministrantur in auro. Si enim in auro displiceret, vel non magis placerent, quam in alia materia, Ambrosius non seruasset illa vasa vsque ad eam necessitatem, sed nunquam illis vsus fuisset.

Ad QVARTVM, de Acatio, dico, verba illius Episcopi habere eundem sensum; nam cum Ecclesia illa abundaret eiusmodi vasis aureis (vt ibidem scribit Socrates) & occurrisset summa quædam necessitas redimendi captiuos, ille sanctus Episcopus vendidit partem vasorum, & redemit captiuos ad quinq; millia. illa autem eius verba (*Deus noster non eget discis, neq; calicibus, quia non comedit, neq; bibit*) significat ista vasa nullam Deo vtilitatem adferre, sed haberi in Ecclesia ad honorem Dei, & nostram vtilitatem, & ideo quando occasio se offert, qua possint esse vtiliora nobis, si vendantur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, & magis honorificum. Nam, vt Ambrosius ait, valde pulcrum, & honorificum Christo est, cum dici potest, hos pauperes Christus redemit; vel etiam calix Christi non solum sanguine, quem continet, captiuos redimit, sed etiam precio valoris, calix enim redimit ab hoste, quos sanguis redemit à peccato.

Ad QVINTVM, ex Hilario, testimonium Hilarij non est ad propositum, non enim agit ille de ornatu templi, sed eos reprehendit, qui in templo hæreticum Episcopum, id est, Auxentium audiebant, eò quòd existimarent ibi tantum esse veram Ecclesiam, & verum Episcopum, vbi erat templum Deo sacrum: & non considerabant templa sæpe ab hæreticis

occupari, & veros Catholicos vel in cryptis, vel in desertis sepe versatos.

Ad SEXTVM, ex Lactantio; Lactantius probare volens, ineptè à Gentilibus offerri munera idolis, id est, Diis nō sentientibus: *Frustrà, inquit, homines auro, ebore, gemmis, Diis excolunt & exornant, quasi vero ex his rebus ullam possint capere voluptatem. quis usus est preciosorum munerum sentientibus?* Hoc autem probat ex Persio, qui verè sapienter scribit, non debere aurea vasa templis inferri, quasi illis oblectentur Diij lignei & marmorei, cum nihil sentiāt, sed potius oportere Diis viuentibus offerre, vt ipse dicit:

*Compositum ius, fasq; animi, sanctosq; recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.*

Itaq; non reprehenditur aurum templi, quando boni vsus habet, id est, excitandi ad pietatem; sed solum reprehenditur quando sic offertur Deo, quasi is corporeus sit, rebus eiusmodi corporaliter delectetur.

Ad SEPTIMVM, ex Bernardo, dico, Bernardum non reprehendere simpliciter ornatum templi, sed ornatum, quod in templis suis Monachi Cluniacenses adhibebant. Nam in Apologia illa colligitur, reprehendit S. Bernardus Praedicatorum quòd Monachi, professione pauperes, erigerent orationi tantam altitudinem, quòd eorum professioni non conueniebat. SECUNDO, quòd dum templa sua ita ornarent, haberent se esse carnales & infirmos. ornatu enim templi illis Ecclesijs potissimum conuenit, ad quas populus conuenire solet, quia simplices homines egent eiusmodi rebus. ibidem ait: *Et quidem alia causa est Episcoporum, alia Monachorum. Scimus namq; quòd illi sapientibus & insipientibus debitores cum sint, carnalis populi deuotionem, quia simplicibus ritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis.*

TERTIO reprehendit, quòd quæstus causa ornarent templa, nimirum vt plures confluerent ad offerendum. QUARTO, quòd cum iniuria Sanctorum humi sculperent imagines. QUINTO, quòd bona, quæ acceperant distribuenda pauperibus, infunderent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant. SEXTO, quòd ornamenta vana adhiberent templis, quæ solam curiositatem pascere, non auctorem pietatis.

pietatem excitare valerent. Porro hæc omnia meritò reprehenduntur.

Ad OCTAVVM ex Chrysoſtomo, dico, eum non negare, licitum eſſe templa magnificè exſtruere, & ornare: ſed ſolùm anteponeſe huic ornatui curam pauperum. cuius oppoſitum docet Theophylaſtus Chryſoſtomi diſcipulus in caput 14. Marc. ſed poſſunt facilè conciliari. ſciendum igitur, abſolutè melius eſſe honorare Deum in ſeipſo, quàm in pauperibus; nam caritas Dei ſemper antepoſi debet caritati proximi. veruntamen quia Deus nulla re indiget, & quæ illi offerimus, vult nobis vtilia eſſe, non ſibi: ideo tunc Deus magis honoratur, & fit illi res gratior, quando quod illi offerimus, eſt hominibus vtilius. Hinc igitur quando alicubi templa ſatis benè ſe habent, pauperes autem notabiliter patiuntur egeſtatem: tunc melius eſt dare pauperibus eleemoſynam, quam templo addere ornamenta: & in hoc caſu loquitur Chryſoſtomus. videbat enim homines pronos admodum ad offerenda Eccleſiæ donaria, & negligentes in cura pauperum. in quo ſenſu etiam videtur dixiſſe Oſeas, cap. 6. *Miſericordiam ſolo, non ſacrificium*, id eſt, malo miſericordiam, quàm ſacrificium.

At è contrario, ſi alicubi pauperes mediocriter tractentur, ſed templa ſint inculta, & deſerta, & propterea decreſcat pietas, & deuotio: tunc melius eſt ornare templa, quia id eſt vtilius etiam proximo, cuius pietas, & deuotio iuuatur illo ornatu: & in hoc caſu loquitur Theophylaſtus, quando autem eſſet æqualis indigentia & templorum, & pauperum, modò non ſit extrema, videretur melius dare templo, quàm pauperi, quia pluriſ faciendæ eſt indigentia ſpiritalis, quàm temporalis; & quia ornatus templi eſt bonum durabilius, & communius, quàm ſit eleemoſyna data pauperibus: & quia magis immediatè datur Deo.

Ad PRIMAM rationem dico tria. PRIMO, Chriſtum fuiſſe pauperem, nec requiſuiſſe propter ſe vllam pompam, vel delicias in hoc mundo: tamen non recuſaſſe interdum ſumptuoſa obſequia, quibus videbat ali & augeri piorum deuotionem, vt patet de ingreſſu eius in Hieruſalem ſuper aſinum; in quo libenter admittit, vt multi ſternerent veſtes ſuas

in via, quæ pedibus iumentis illius conculcabantur, & foris etiam lacerabantur, Matth. 21. patet etiam de unguento preciosissimo, quo caput suum, & pedes inungi passus est, Matth. 26. & Ioan. 12.

SECUNDO dico, quod Christus fuerit pauper, & habitum, ac pannos, & viles cibos amauerit, ideo factum esse, quia ista congruebant tempori mortalitatis eius. Venerat enim ut pateretur, & per labores, ac dolores mundum redimeret. At nunc post mortem, & resurrectionem, cum gloriosus regnat in cælo, conuenit illi domus magna, & splendidissima.

Adde TERTIO, templa dicari Christo præcipue ratione diuinitatis; qua ratione semper fuit diues Rex regum, & Dominus dominantium. Itaque rectissime exstruuntur illa templa magna, qualia Deo conueniunt, licet ipse idem in forma serui humilitatem & paupertatem verbo & exemplo docuerit.

Ad SECUNDAM dico, non esse ociosa ornamenta, quia sunt signa reuerentiæ, & pietatis nostræ erga Deum, & excitant in animis hominum deuotionem. Vnde interrogatus Persio:

Dicite Pontifices, in Sancto quid facit aurum?

Respondendum est, multa bona facit, quæ iam enumerauimus.

Ad TERTIAM dico, ornamenta illa non fieri, ut distrahant, sed ut excitent deuotionem. quod si aliqui distrahantur, est vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis: nisi fuerint ornamenta sint omnino vana, & inepta, quæ & nos reprehendimus.

Ad QUARTAM de pauperibus alendis iam responsum est. Adde, quod si propter ordinarios pauperes non liceret exstruere, vel ornare templa, multo minus liceret ornare palatia, instruere conuiuia, habere apparatus vllum equorum, famulorum, curruum, &c. quod si ista licita sunt ad tuendam dignitatem magnarum personarum, non obstant pauperum multitudine, cur non liceat etiam ad conseruandam rerum sacrarum maiestatem templa exornare, non obstante pauperum multitudine?

Ad QUINTAM dico, Matth. 25. numerari opera minorum.

vt inde colligamus, quid de maioribus sentiendum sit. dicitur enim: *Itē in ignē æternum, quia esuriui, & non dedistis mihi manducare*: & non dicitur, ite in ignē æternum, quia rapuistis aliena, sed hoc à maiori deducitur ex illo. ita etiam non dicitur, ite in ignem æternum, quia nō ædificastis templum, sed deducitur hoc à maiori. Si enim damnabitur qui non fecit eleemosynam, quando eam facere tenebatur; multò magis damnabitur qui non ædificauit, vel non reparauit, aut non ornauit templum, quando id facere tenebatur. qui autem teneantur, & qui non, alia quæstio est, atque ad rem nostram nihil facit.

CAPVT VII.

De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei, &c.

RIMI, qui eiusmodi benedictiones irridere cœperunt, Waldenses sunt, vt patet ex fragmento operis Reynerij, quod exstat in fine libri Claudij Coufford contra VValdenses. Exorti sunt VValdenses, eodem Reynerio teste anno Domini M. C. XL. post eos Flagellantes exorti sunt circa annum Domini M. CCC. L. teste Bernardo Lutzburgensi in suo Catalogo, qui quoddam omnem pietatem constituerent in Baptismo sanguinis per flagellationem spontè effusi, simul asserabant finem iam accepisse Sacramenta Baptismi, Confirmationis, Pœnitentiæ, & cetera omnia, & cum eis omnes benedictiones aquæ, cinerum, salis, &c. Vnde etiam instrumētum, quo aspergimus aquam lustralem, vocabant clauam mortis, ipsas verò guttas aspersæ aquæ scintillas infernales dicebant. Post eos VViclefistæ (teste Thoma VValdensi, tomo 3. tit. vlt. cap. 68.) asserabant benedictiones aquæ, salis, vini, panis, olei, cereorum, & similibus, esse veram practicam necromantiæ. Idem de hæreticis in Boëmia grassantibus scribit Æneas Syluius libro de origine Boëmorum, cap. 35.

Martinus Lutherus in libro de visione Danielis contra Ambrosium Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones.